

ÖZEL YETENEKLİ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİNDE, EBEVEYNLERİ İLE KARIYER UYUMU VE EBEVEYN PSİKOLOJİK KONTROLÜNÜN YORDAYICI ROLÜ¹

THE PREDICTIVE ROLE OF CAREER CONGRUENCE WITH THEIR PARENTS AND PARENTAL PSYCHOLOGICAL CONTROL ON CAREER DEVELOPMENT IN GIFTED MIDDLE SCHOOL STUDENTS

Kübra YİĞİT TEKEL^{*}, Duygu MUTLU BAYRAKTAR^{}**

*Geliş Tarihi: 21.08.2023
(Received)*

*Kabul Tarihi: 10.04.2025
(Accepted)*

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin, kariyer gelişimlerinde, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve ebeveyn psikolojik kontrolünün yordayıcı etkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmaya İstanbul’da bulunan Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim görmekte olan 171 özel yetenekli ortaokul öğrencisi katılmıştır. Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini almak için Kişisel Bilgi Formu, nicel verilere ulaşmak adına “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği”, “Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği” ve “Psikolojik Kontrol Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada istatistiksel analizlerin yapılmasında SPSS 26.00 veri analiz programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde sınıf düzeyi ve ailenin mesleki yönlendirmesinin kariyer gelişimi, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve anneden algılanan psikolojik kontrole göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) ile incelenmiştir. Algılanan psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumunun kariyer gelişimini yordamasına yönelik bulgular için ise çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre, ergen-ebeveyn kariyer uyumunun ve ebeveynlerinden algılanan psikolojik kontrolün özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimine ilişkin toplam varyansın %22’sini açıkladığı, ergen-ebeveyn kariyer uyumunun kariyer gelişimini güçlü bir biçimde etkilediği bulunmuştur. MANOVA sonuçları sınıf düzeyine göre ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve kariyer gelişim düzeyi benzerlik gösterirken, algılanan psikolojik kontrol düzeyi anlamlı farklılık göstermektedir. Ebeveynlerinin mesleki yönlendirmesine göre ise kariyer gelişimleri, ebeveyn kariyer uyumu ve psikolojik kontrol düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Gelişimi, Kariyer Uyumu, Ebeveyn Psikolojik Kontrolü, Özel Yetenek

¹ Bu araştırma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu’ndan 30.11.2022 tarihinde 547044 sayılı etik izin alınmıştır.

^{*} Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Yetenekliler Eğitimi Eğitim Programı, kubra.yigittekel@ogr.iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5456-3568.

^{**} Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, dmutlu@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002- 2276-3768.

OPEN ACCESS

© Copyright 2025 Yiğit Tekel & Mutlu Bayraktar

ABSTRACT: The purpose of this study is to examine the predictive effects of adolescent-parent career congruence and parental psychological control on the career development of gifted middle school students. For this purpose, 171 gifted middle school students receiving education at the Science and Art Center in Istanbul participated in the study. In the research, the "Personal Information Form" was used to collect participants' socio-demographic information, and the "Career Development Scale for Children," "Adolescent-Parent Career Congruence Scale," and "Psychological Control Scale" was used to obtain quantitative data. SPSS 26.00 data analysis software was used for statistical analysis in the research. In order to determine whether there were significant differences in terms of career development, adolescent-parent career congruence, and perceived maternal psychological control based on class level and parental vocational orientation, a Multivariate Analysis of Variance (MANOVA) was conducted. For the findings related to the prediction of career development by perceived psychological control and adolescent-parent career congruence, multiple regression analysis was performed. According to the analysis conducted, it has been found that adolescent-parent career congruence and perceived psychological control from parents account for 22% of the total variance in the career development of gifted students, and that adolescent-parent career congruence strongly influences career development. While the MANOVA results showed similarity in terms of adolescent-parent career congruence and career development level based on class level, the level of perceived psychological control showed significant differences. Regarding parental vocational orientation, significant differences were found in terms of career development, parental career congruence, and psychological control levels.

Key Words: Career Development, Career Congruence, Gifted and Talented, Psychological Control.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The evolving technology not only affects the business sectors but also influences the career development of individuals with exceptional abilities. With technological advancements, the requirement for physical strength diminishes, and instead, attributes such as creativity, adaptability, and technological skills gain significance (Akgül & Ayer, 2020). Special talented students also require an aligned roadmap with this changing process for a successful career journey.

Several factors differentiate the career development process of individuals with exceptional abilities from their peers. These factors include; multiple potentialities (Kerr & Sodano, 2003), the disparity between the potential-appropriate career and the envisioned career (Jung, 2014), tendencies for early career decision-making (Greene, 2006), perfectionism, and social influence (Jung, 2013).

In the journey of a career, the expectations and thoughts of the family are highly important (Flegg, 1997). The perceived psychological control from parents in an individual result in effects such as fear of failure, indecision (Stewart, 1999), student's fear of failure and negative self-perception (Kindap, Sayıl, & Kumru, 2008), learned helplessness, negative impact on career development (Park & Lee, 2020), avoidance of goal performance (Ha et al., 2010), and low career identity (Youn & Lee, 2016).

Another significant factor in individuals' career development is parental support and alignment. The congruence between adolescents and their parents is an influential factor in making healthy decisions for the child (Çimen, 2017). Simultaneously, it holds value in terms of one's vocational development (Otto, 2000). Parental expectations and behaviors affect the decision-making and preference processes. Individuals with congruence and supportive families tend to be more advantaged, while families with indifferent and obstructive approaches are believed to negatively impact career development (Karamenderes & Siyez, 2022). Adequate emotional support received from parents forms a reliable anchor for the career decision-making and development of gifted adolescents (Sampson & Chason, 2008). In the literature, there is a focus on the relationship between career development and dimensions such as perceived social support, metacognitive awareness, and life satisfaction (Turan and İskender, 2020), parent-child attachment style (Bacanlı & Sürücü, 2011), parental approaches, and perceived parental support (Bakır & Büyükgöze-Kavas, 2021). The number of quantitative studies concerning the career development of gifted individuals is quite limited (Bulut & Bacanlı, 2022). Factors such as problem-solving skills (Kontaş, Ünişen & Sürücü, 2016), identity development (Shoffner & Newsome, 2001), perfectionism, and self-esteem (Kaya, 2023) have been examined in the career development of gifted adolescents. While the effects of parental expectations and support on career development are highlighted in the literature, there is a lack of research regarding the extent to which parental career congruence and perceived psychological control of gifted adolescents predict their career development. Examining the factors influencing this process is crucial to shed light on the career journey of gifted students. Within this context, the aim is to investigate the predictive role of career congruence with parents and perceived psychological control from mothers on the career development of gifted middle school students.

Method

This research utilized a relational screening model aimed at determining the presence and level of change among two or more variables (Karasar, 2003). The population of the study consists of gifted students receiving education at SACs (Science and Art Centers) located in Istanbul. Through convenience sampling, a sample of 171 middle school students with gifted in Istanbul is being formed. "Career Development Scale for Children" developed by Schultheiss and Stead (2004) and adapted to Turkish by Bacanlı, Özer, and Sürücü (2007) was used to determine the career development levels of gifted students. To examine students' career congruence with their parents was used the "Adolescent-Parent Career Congruence Scale," developed by Sawitri et al. (2012) and adapted by Bacanlı et al. (2018). Additionally, the "Psychological Control Scale," developed by Barber et al. (2012) and adapted to Turkish by Sayıl & Kindap (2010) was used to collect data on students' perceived psychological control from their mother.

To identify the predictive role of parental career congruence and perceived psychological control from parents in the career development of academically gifted students, multiple regression analysis was conducted. Furthermore, MANOVA was employed to examine differences in the career development, adolescent-parent career congruence, and psychological control of the study group based on class level and parental vocational guidance. In order to identify the source of differences, post hoc multiple comparison tests were conducted.

Conclusion and Discussion

According to the results of the research, the career development of gifted adolescents is explained by variables such as adolescent-parent career congruence and perceived psychological control. Adolescent-parent career congruence emerges as the most significant predictor in the career development of gifted adolescents. Competence in career decision-making and career development-related aspects such as vocational preference is commonly emphasized in the literature, highlighting the support received from parents and the alignment with parental views (Otto, 2000; Xing and Rojewski, 2018). Furthermore, parental vocational guidance influences students' career development. As noted by Yıldırım-Kurtuluş, Meral, and Kurtuluş (2021), the supportive orientation of the family in career planning and decision-making processes provides ease and advantages to adolescents. Supportive approaches appear to enhance the career congruence of gifted students. In many studies, the role of family support has highlighted adolescents' career development (Pappas and Kounenou, 2011; Tecimer, 2017).

As indicated by the research outcome, the perceived levels of psychological control vary according to parents' vocational guidance. Miller and Cummings (2009) particularly emphasize the significant influence of mothers on career decision-making. This finding also explains the high-income career expectations and pressures for future leadership roles emphasized in the literature among parents of gifted children (Muratori, 2015; Greene, 2006). It was determined that the career development of gifted students shows similar performance across grade levels. This situation can be considered as being associated with earlier vocational maturity and career decision-making among gifted students in terms of their career development (Greene, 2003, 2006). Based on the research result, while the parental career congruence of students does not differ by grade level, the perceived level of psychological control from mothers shows a significant difference. Studies supporting the increase in perceived psychological control from mothers with the increase in grade level are present (Aydın, 2020).

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve yapay zeka ile pek çok iş alanında fiziksel güce neredeyse hiç gereksinim duyulmamaktadır. Özellikle yaratıcılık becerileri yüksek, gelişime ayak uyduran, teknolojiye merakı ve becerisi olan bireylere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu beceriler iş ortamında başarılı olma potansiyeli olan bireyleri temsil etmekle birlikte özellikle bu alanlarda spesifik olarak üstün performans gösteren özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimi için bu gelişen düzene denk bir yol haritası gerekmektedir (Akgül ve Ayer, 2020). Bu bireyler bu şekilde potansiyellerine uygun bir değerlendirme ile başarılı bir kariyere sahip olabilirler.

Özel yetenekli bireylerin yetenekli olduklarından ötürü otomatik olarak anlamlı bir kariyer yolu belirleyeceklerine dair yaygın bir efsane bulunmaktadır (Smith ve Wood, 2020). Jung (2014)'e göre özel yetenekli ergenlerin kariyer karar verme süreçleri akranlarına benzer olabildiği gibi farklı yönleri de vardır. Özel yetenekli ergenlerin kariyer gelişimlerini olumsuz etkilediği ve motivasyonsuzluğa yol açtığı vurgulanan çoklu potansiyele sahip olmaları veya birden fazla ilgi ve

yeteneğe sahip olmaları bunlardan birisidir (Greene, 2003, 2006; Kerr ve Sodano, 2003). Çoklu potansiyellerinin dışında mükemmeliyetçi eğilim, toplumsal cinsiyet rolleri, aileden gelen sosyal etki, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey veya yaş gibi başka özellikler de özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerini etkilemektedir (Chen ve Wong, 2013; Jung, 2013; Sürücü vd., 2015). Özel yetenekli bireylerin erken kariyer kararı verme eğilimleri de yine kariyer gelişimlerini olumsuz etkileyen faktörlerdendir (Greene, 2003, 2006; Matthews ve Foster, 2005). Özel yetenekli ergenlerin potansiyellerini gerçekleştirebileceği kariyer ile hayalini kurduğu kariyerin farklı olması da yine bu süreçte yaşanan zorluklardandır (Jung, 2014). Özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri özel yeteneklilikten kaynaklanan bir zorlukla baş başa iken başka değişkenlerin de etkisiyle olumsuz etkilenmekte ve bu nedenle öğrencilere yönelik destekleyici ve geliştirici kariyer danışmanlığı desteğinin verilmesi gerekmektedir.

Kariyer gelişimi çocukluktan başlayıp yaşam boyu devam eden ve sürekli değişen bir süreçtir (Super, 1953, 1990). Super (1963)'e göre kariyer gelişimi; 3-13 yaşlar büyüme evresi, 14-25 yaşlar araştırma evresi, 25-44 yaşlar yerleşme evresi, 45-65 yaşlar sürdürme evresi ve 65 yaş ve sonrası çöküş evresi olarak beş evreden oluşmaktadır. Her evrenin belirli mesleki gelişim görevleri bulunmaktadır (Sürücü vd., 2015).

Kariyer gelişiminde ve ilgiyi artırmada büyüme evresine denk gelen ergenlik döneminde arkadaş ve danışmanlara kıyasla aile önemli bir faktördür (Flegg, 1997; Paa ve McWhirter, 2000). Deniz (2001)'e göre de bireylerin mesleki kararlarını etkileyen unsurlardan birisi aile beklentisi ve düşünceleridir. Özellikle kariyer olgunluğunda ergenlerin anne babalarından algıladıkları psikolojik kontrolün de sürece etki ettiği bilinmektedir (Jeong ve Lim, 2021). Ebeveynin psikolojik kontrolü, aşırı korumacı yaklaşım, özerklik desteğinin olmaması, sevgiyi geri çekmek ya da çocuğu suçlu hissettirmek gibi yaklaşımları ifade etmektedir (Barber ve Harmon, 2002; Barber, 1996).

Özel yetenekli ergenler için ebeveyn psikolojik kontrolü, yüksek geliri olan kariyer beklentileri (Muratori, 2015), geleceğin lideri olma konusunda baskı (Greene, 2006) şeklinde kendini gösterebilmektedir. Ailelerinin bu mükemmel kariyer beklentisi bireylerde, başarısızlık kaygısına ve kararsızlığa yol açmaktadır (Stewart, 1999). Jung (2018)'e göre ise bireylerin kariyer ile ilgili kararlılığına göre ailenin etkisine daha açık hale getirdiğini ifade etmektedir.

Ebeveynlerin psikolojik kontrolünün çocuklarda farklı etkileri olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün yoğunluğunun, öğrencinin akademik başarı ve benlik değerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008). Aynı zamanda öğrencilerde, öğrenilmiş çaresizlik ve kariyer gelişiminin olumsuz etkilenmesi (Park ve Lee,

2020), hedef performanstan kaçınma (Ha vd., 2010) ve düşük kariyer kimliği (Youn ve Lee, 2016) gibi etkiler görülmektedir.

Kariyer gelişiminde bir diğer önemli olan nokta ise ebeveynlerden alınan destek ve uyumdur. Ergen ve ebeveyn ile arasındaki uyum, çocuğun sağlıklı karar vermesinde etkili bir faktördür (Çimen, 2017; Kutlu ve Apaydın, 2019). Aynı zamanda bireyin mesleki gelişimi açısından da kıymetlidir (Otto, 2000). Ebeveyn beklenti ve davranışları karar verme ve tercih yapma sürecini etkilemektedir. Uyumlu ve destekleyici aileye sahip bireyler daha avantajlı olurken; ilgisiz ve engelleyici yaklaşıma sahip ailelerin ise kariyer gelişimini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir (Yıldırım-Kurtuluş, Karamenderes ve Siyez, 2022; Meral ve Kurtuluş, 2021). Özel yetenekli ergenlerin kariyer kararı verme ve gelişiminde ebeveynlerinden aldıkları uygun duygusal destek güvenilir bir liman sağlamaktadır (Jung, 2013; Sampson ve Chason, 2008).

Sosyal destek algısı, üstbilişsel farkındalık ve yaşam doyumu (Turan ve İskender, 2020) kariyer gelişimi ile ilişkisi incelenen değişkenlerden bazılarıdır. Kariyer gelişiminde ailenin etkisine dair çok sayıda çalışma mevcuttur. İlgili alanyazın incelendiğinde, kariyer gelişimi ile ebeveyn-çocuk bağlanma şekli (Bacanlı ve Sürücü, 2011), ebeveyn yaklaşımları, algılanan ebeveyn desteği (Bakır ve Büyükgöze-Kavas, 2021) gibi ebeveyn faktörlerinin etki ettiği görülmektedir (Koçakoğlu ve Yalçın, 2020). Özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri ile ilgili çalışmaların çoğunluğunun nitel araştırmalar olduğu, nicel araştırma sayısının sayıca daha az olduğu bilinmektedir (Bulut ve Bacanlı, 2022). Özel yetenekli ergenlerin kariyer gelişimleri ile problem çözme becerileri (Kontaş, Ünişen ve Sürücü (2016), kimlik gelişimi (Shoffner ve Newsome, 2001), mükemmeliyetçilik ve benlik saygısı (Kaya, 2023) incelenen faktörlerdir. Literatürde kariyer gelişiminde ailenin beklenti ve desteğinin etkileri bu denli vurgulanır iken özel yetenekli ergenlerin ebeveyni ile kariyer uyumu ve algıladıkları psikolojik kontrolün kariyer gelişimini ne düzeyde yordadığına dair çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle mevcut araştırmanın amacı, ortaokul düzeyindeki özel yetenekli öğrencilerin ebeveynleri ile kariyer uyumları ve ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolün kariyer gelişim düzeylerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Bu ana amaç ile birlikte şu sorulara da cevap aranacaktır:

1. Çalışma grubunun ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrol ve ebeveynleriyle kariyer uyumları kariyer gelişim düzeyinin anlamlı yordayıcısı mıdır?

2. Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumları ebeveynin mesleki yönlendirmesi açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu sınıf düzeyleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırma grubu, kullanılan veri toplama araçları ve uygulanan istatistiksel analiz hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu araştırma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 30.11.2022 tarihinde 547044 sayılı etik izin alınmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada iki ve daha fazla değişken arasında değişimin varlığını ve düzeyini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel modelden yararlanılmıştır (Karasar, 2003). Aynı zamanda araştırma, öğrencilerin kariyer gelişimi, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve algılanan psikolojik kontrolün sınıf seviyesi ve ebeveynin mesleki yönlendirmesine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla nedensel karşılaştırma modelinden yararlanılmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın evreni İstanbul ilinde bulunan BİLSEM’de eğitim görmekte olan özel yetenekli öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise uygun örnekleme yoluyla belirlenmiş olup, İstanbul ili Bahçelievler ilçesinde bulunan BİLSEM’de eğitim görmekte olan ortaokul düzeyinde 10-12 yaş aralığında özel yetenekli 171 öğrenciyi kapsamaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada araştırma grubunun kariyer gelişimlerini tespit etmek amacıyla “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği”nden kullanılmıştır. Etkisi incelenecek faktörler için ise “Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği” ve “Psikolojik Kontrol Ölçeği”nden yararlanılmıştır.

2.3.1. Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ)

Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilmiş, Bacanlı, Özer ve Sürücü (2007) tarafından Türkçe’ye uyarlaması yapılmıştır. ÇKGÖ 52 maddeden oluşan 3’lü likert tipi (1=bana uygun değil, 2= bana biraz uygun, 3= bana uygun) bir ölçektir. ÇKGÖ sekiz alt boyuttan oluşmaktadır; 11 maddeden oluşan planlama, 6 maddeden oluşan benlik kavramı, 6 maddeden oluşan bilgi, 6 maddeden oluşan ilgi, 7 maddeden oluşan denetim odağı, 7 maddeden oluşan meratekrark/araştırma, 5 maddeden oluşan anahtar figürler, 4 maddeden oluşan zaman perspektifi şeklindedir. Ölçeğin test- test kararlılık katsayısı .68 ($p < .001$); güvenirlik katsayısı, Cronbach α değeri .78 şeklindedir. ÇKGÖ’nün geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına göre ölçeğin geçerli ve güvenilir bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanın karşılığı kariyer gelişiminin yüksek düzeyde olduğunu belirtir iken; düşük puan kariyer gelişiminin düşük

düzeyde olduğunu ifade etmektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011). Bu çalışma için Cronbach α değeri .88 bulunmuştur.

2.3.2. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği (EEKUÖ)

Sawitri ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen ve Bacanlı vd., (2018) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan EEKUÖ çocukların kariyer beklentileri ile ebeveynlerinin beklentileri arasındaki uyumu ölçmektedir. 12 maddeden oluşan ölçek, iki alt boyuta sahip olup 6'lı likert tipinde (1= tamamen katılmıyorum, 6= tamamen katılıyorum) bir ölçektir. Ölçekten elde edilen yüksek puan ergenin ebeveyni ile arasındaki kariyer beklentileri uyumunun yüksek olduğunu gösterirken; az puanlar kariyer uyumlarının düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .87$ şeklindedir (Bacanlı vd., 2018). Mevcut çalışma için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise $\alpha = .85$ bulunmuştur.

2.3.3. Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ)

Anne-babaların ergen üzerinde uyguladığı psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla Barber vd., (2012) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Sayıl ve Kındap (2010) tarafından yapılmıştır. 16 maddelik ve dörtlü likert tipi (1= anne/babamın özelliklerine hiç benzemiyor, 4= anne/babamın özelliklerine çok benziyor) ölçektir. Ölçekten yüksek puan alınması, ebeveynlerinden algılanan psikolojik kontrolün yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin ebeveyn saymazlığı ve psikolojik kontrol olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı, $\alpha = .85$ olup, bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .876$ şeklindedir.

2.3.4. Kişisel Bilgiler Formu

Ayrıca araştırma grubunun sınıf düzeyi, cinsiyet gibi demografik bilgilerini toplamak amacı ile araştırmacı tarafından oluşturulan bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca öğrencinin anne-babasından algıladığı mesleki yönlendirmeleri hakkında düşünceleri sorulmuş ve dört seçenek üzerinden seçim yapmaları belirtilmiştir. Bu seçenekler şu şekildedir:

- Ailemin mesleki yönlendirmesi benim yönelimim ile benzerdir,
- Ailemin mesleki yönlendirmesini bilmiyorum,
- Ailem mesleki yönlendirmesi benim mesleki yönelimimden farklıdır,
- Ailem benim mesleki yönelimimi destekler.

2.4. Verilerin Analizi

Parametrik testlerin varsayımlarından birisi verilerin normal dağılıma sahip olmasıdır. Bu varsayımın bu çalışma için geçerli olup olmadığını test etmek amacıyla katılımcıların ÇKGÖ, EEKUÖ ve PKÖ'den elde ettikleri puanların Kolmogorov-Smirnov değerleri ve çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Elde edilen değerler Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1: Katılımcıların ÇKGÖ, EEKUÖ ve PKÖ’den elde edilen puanlarına ilişkin normallik testleri

Ölçek	$\bar{x}$	SS	Medyan	Kolmogorov- Smirnov	Çarpıklık	Basıklık
ÇKGÖ	129.84	12.73	131	.000	-.375	-.595
EEKUÖ	42.81	6.90	44	.015	-.696	.501
PKÖ-A	26.23	7.63	25	.000	1.076	1.375

Not. ÇKGÖ: Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği

EEKUÖ: Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği

PKÖ-A: Psikolojik Kontrol Ölçeği

Verilerin normal dağılıma sahip olma durumunu test etmek gruptaki katılımcı sayısının 50’den fazla olduğu durumlarda Kolmogorov-Smirnov, daha az olduğu durumlarda ise Shapiro-Wilks testi kullanılabilir. Kolmogorov-Smirnov testinde anlamlılık değerinin $p > .05$ olması verilerin normal dağılıma gösterdiğini ifade etmektedir. Tablo 1.’e Kariyer gelişim düzeyi, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve algılanan psikolojik kontrol puanları yapılan normal dağılım analizinde, çarpıklık ve basıklığın +1 ile -1 aralığında olduğu ve normal dağılım gösterdiği görülmektedir (Hair vd., 2019).

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde, özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinde; ebeveynleri ile kariyer uyumu ve ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolün yordayıcı rolünü tespit edebilmek adına çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca çalışma grubunun kariyer gelişimi, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve psikolojik kontrolün sınıf düzeyine ve ebeveynin mesleki yönlendirmesine göre farkı test etmek için Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA), farklılığa neden olan grubun tespitinde LSD post hoc çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Araştırmanın istatistiksel analizleri için SPSS 26.00 veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırmada 0.05 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma dahilindeki özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinde, ebeveynleriyle kariyer uyumları ve ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolün yordayıcı rolünü ortaya koymak adına yapılan analizlere yer verilmektedir.

Araştırmanın birinci alt problemi “Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrol ve ebeveynleriyle kariyer beklenti uyumları kariyer gelişim düzeyinin anlamlı yordayıcısı mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmanın birinci problemi için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Yapılan regresyon analizine göre standart residual değerlerinin (min= -2.974, max= 3.040) +3.29 aralığında olduğu ve Cook’s distance değerinin (mak= 0.243) 1’den düşük olduğu sonucuyla uç değerlerin olmadığı görülmüştür. Hataların birbirinden bağımsız olduğunu gösteren Durbin Watson testi sonucunda değerin 1-4

arasında olduğu (2.116) görülmüştür. Bu analizler değişkenler üzerinde çoklu regresyon analizi yapılabileceğini göstermiştir (Kalaycı, 2014).

Tablo 2: Özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları

	B	Std. hata	β	T	P	R^2
Sabit	98.356	8.139		12.08	.000	.217
EEKU	.801	.141	.424	5.68	.000	
PKÖ-A	-.107	.127	-.064	-.840	.402	

Yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda kariyer gelişim puanının ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve algılanan psikolojik kontrol değişkenleri tarafından %22 oranında açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır ($R^2 = .217$, Tablo 2). Standartlaştırılmış regresyon katsayısına göre, öğrencilerin kariyer gelişimi üzerindeki önem sıralaması, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ($\beta = .424$) ve algılanan psikolojik kontrol ($\beta = -.064$) şeklindedir.

Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu ebeveynlerinin mesleki yönlendirmesi bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin MANOVA testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu ebeveynin mesleki yönlendirmesine göre ortalama ve standart sapma değerleri ve MANOVA testi sonuçları

Değişken	Ebeveyn mesleki yönlendirme	N	$\bar{x}$	SS	F	p	η^2	Anlamlı fark
Kariyer gelişimi	Benzer	40	131.20	9.83	3.096	.028*	.053	1>2
	Bilmiyor	30	124.33	12.21				4>2
	Farklı	50	129.08	13.05				
	Destekleyici	51	132.78	13.89				
Algılanan psikolojik kontrol	Benzer	40	26.95	7.66	3.405	.019*	.058	2<3
	Bilmiyor	30	24.50	6.22				3>4
	Farklı	50	28.60	8.19				
	Destekleyici	51	24.35	7.25				
Ergen-ebeveyn kariyer uyumu	Benzer	40	45.57	4.91	9.158	.000*	.141	1>2
	Bilmiyor	30	40.83	4.99				1>3
	Farklı	50	39.66	8.18				2>4
	Destekleyici	51	44.90	6.31				3<4

Kariyer gelişimi, algılanan psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu üzerinde yapılan MANOVA testi sonuçları, ebeveyn mesleki yönlendirmesine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wilks

Lambda (λ)= 0.778, $F(3-167)= 4.853$, $\eta^2= .080$, $p<0.05$, Tablo 3). Yapılan LSD post hoc çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre; ebeveynin mesleki yönlendirmesi ile kendi mesleki tercihi benzer olan öğrencilerin kariyer gelişim ortalamaları ($\bar{x}_{benzer}=131.20$) ve ergen-ebeveyn kariyer uyum düzeyleri ($\bar{x}_{benzer}= 45.57$), ebeveyninin mesleki yönlendirmesini bilmeyen öğrencilerin kariyer gelişimi ($\bar{x}_{bilmiyor}= 124.33$) ve kariyer uyumlarından ($\bar{x}_{bilmiyor}= 40.83$) daha yüksektir. Ebeveyni destekleyici yaklaşıma sahip öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri ($\bar{x}_{destekleyici}=132.78$) ebeveyninin mesleki yönlendirmesi hakkında bilgisi olmayan ($\bar{x}_{bilmiyor}= 124.33$) öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ebeveynin mesleki yönlendirmesi kendi mesleki tercihinden farklı olan öğrencilerin annelerinden algıladıkları psikolojik kontrol düzeyi ($\bar{x}_{farklı}= 28.60$), mesleki tercihi ebeveyni ile benzer olanlardan ($\bar{x}_{benzer}= 26.95$) ve destekleyici yönlendirmeye sahip öğrencilerin ortalamalarından ($\bar{x}_{destekleyici}= 24.35$) daha yüksektir. Ebeveyn mesleki yönlendirmesi değişkeninin etki büyüklüğü için η^2 değerine bakılmıştır. Ebeveynlerin mesleki yönlendirmesi değişkeni bakımından $\eta^2= .080$ olup, Kirk (1996)'e göre η^2 değerinin .06 ile .14 arasında yer alması “orta düzey etki” şeklinde yorumlanmaktadır. Ebeveynlerin mesleki yönlendirmesinin kariyer gelişimi, ebeveyn-ergen uyumu ve algılanan psikolojik kontrol üzerinde orta düzeyde etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, kariyer gelişimi, algılanan psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının oluşturduğu doğrusal bileşenden elde edilecek puanların, ebeveynlerin mesleki yönlendirmesine bağlı değiştiğini göstermektedir.

Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu sınıf düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin MANOVA testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Çalışma grubunun kariyer gelişimleri, algıladıkları psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu sınıf düzeylerine göre ortalama ve standart sapma değerleri ve MANOVA sonuçları

Değişken	Sınıf düzeyi	N	$\bar{x}$	SS	F	P	η^2	Anlamlı fark
Kariyer gelişimi	5	63	130.8	12.27	.509	.602	.006	
	6	53	128.4	12.39				
	7	55	130.1	13.64				
Algılanan psikolojik kontrol	5	63	23.91	6.03	4.573	.012*	.052	1<2
	6	53	27.13	6.62				1<3
	7	55	27.90	9.48				
Ergen-ebeveyn kariyer uyumu	5	63	43.62	6.35	.414	.662	.005	
	6	53	42.32	6.91				
	7	55	42.58	7.52				

Kariyer gelişimi, algılanan psikolojik kontrol ve ergen-ebeveyn kariyer uyumu üzerinde yapılan MANOVA sonuçlarına göre, algılanan psikolojik kontrolün sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wilks Lambda (λ)= 0.943, $F(2, 168)= 4.573$, $\eta^2= .029$, $p<.05$, Tablo 4). Yapılan LSD post hoc çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre; 5. sınıf öğrencilerinin psikolojik kontrol ortalamaları ($\bar{x}_{5.sınıf}=23.91$) 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ortalamalarından ($\bar{x}_{6.sınıf}=27.13$ ve $\bar{x}_{7.sınıf}=27.90$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşüktür. Diğer yandan sınıf düzeyi değişkeni bakımından elde edilen $\eta^2= .052$ değerini Kirk (1996) .01 ile .06 arası η^2 değerini “düşük düzeyde etki” şeklinde yorumlamaktadır. Sınıf düzeyi değişkeninin özel yetenekli öğrencilerin annelerinden algıladığı psikolojik kontrol üzerinde düşük düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, özel yetenekli öğrencilerin annelerinden algıladıkları psikolojik kontrol puanlarının sınıf düzeylerine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Kariyer gelişimi hiç şüphesiz başından sonuna desteklenmesi gereken bir süreçtir. Özellikle kariyer kararı verme süreci özel yetenekli bireyler ve aileleri için oldukça stresli ve zordur (Greene, 2006). Bu çalışmanın amacı özel yetenekli öğrencilerin, kariyer gelişimlerinde, ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve ebeveyn psikolojik kontrolünün yordayıcı etkisini incelemektir. Yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişim puanının ergen-ebeveyn kariyer uyumu ve algılanan psikolojik kontrol değişkenleri tarafından %22 oranında açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kariyer gelişiminin en önemli yordayıcısı ise ergen-ebeveyn kariyer uyumudur. Kariyer karar verme yetkinliği, mesleki tercihi gibi kariyer gelişimi ile ilgili alanyazında da en sık vurgulanan noktalardan biri ebeveynlerden alınan destek ve ebeveyn ile olan uyumdur (Çimen, 2017; Kutlu ve Apaydın, 2019; Otto, 2000; Xing ve Rojewski, 2018). Özel yetenekli ergenlerin kariyer gelişimi için de ailenin uyumlu ve destekleyici yaklaşımı olumlu etki yaratmaktadır (Sampson ve Chanson, 2008; Jung, 2013). Turner ve Lapan (2002) ise ergenlerin algıladıkları ebeveyn desteği ile kariyerleri ile ilgili sorumluluğa sahip olma arasında anlamlı ilişkiye dikkat çekmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise, öğrencilerin ebeveynlerinden aldıkları mesleki yönlendirmeye göre kariyer gelişimlerinin farklılık göstermesidir. Bu sonuç ebeveynlerin mesleki yönlendirmelerinin kariyer gelişiminde etkili olabileceği anlamına gelmektedir. Yıldırım-Kurtuluş, Meral ve Kurtuluş (2021)’in da belirttiği gibi kariyer planlama ve karar verme sürecinde ailenin destekleyici yönelimi ergenlere süreçte kolaylık ve avantaj sağlamaktadır. Bu kapsamda kariyer gelişimleri ile ilgili rehberlik ve psikolojik danışmanlık desteğinin sadece öğrencinin sosyal duygusal gelişimi ile kısıtlı kalmayıp aile eğitimleri vasıtasıyla ebeveynlere de verilmesi önem arz etmektedir (Yiğit-Tekel, 2021). Öğrencilerin ebeveynlerinden aldığı mesleki yönlendirmeye göre ergen-ebeveyn kariyer uyumu da farklılık

göstermektedir. Ebeveynin mesleki yönlendirmesi ile mesleki tercihi benzer olan öğrencilerin kariyer uyum puanları, ebeveynin mesleki yönlendirmesini bilmeyen öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ebeveyni mesleki yönlendirmesi destekleyici yaklaşıma sahip öğrencilerin kariyer uyumları ise ailenin yönlendirmesinden farklı tercihi olan öğrencilerin kariyer uyumlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum öğrencinin ebeveyni ile olan kariyer uyumunda destekleyici yaklaşımların önemini vurgulamaktadır. Pek çok araştırmada ergenlerin kariyer gelişimi ile ilişkili olan kariyer karar verme yetkinliğinde, aile desteğini dikkat çekilmiştir (Pappas ve Kounenou, 2011; Tecimer, 2017; Bahadır ve Sürücü, 2019; Aşık ve Akgül, 2022).

Öğrencilerin ebeveynlerinden aldıkları mesleki yönlendirmeye göre algıladıkları psikolojik kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Ebeveynin mesleki yönlendirmesi kendi meslek tercihinden farklı olan öğrencilerin algıladığı psikolojik kontrol; ebeveynin mesleki yönlendirmesini bilmeyen ve destekleyici yaklaşımı olan öğrencilerin algısından daha yüksek bulunmuştur. Özel yetenekli öğrenciler için ebeveynin kendi eğiliminden farklı bir mesleğe yönlendirmesi bir psikolojik baskı oluştururken destekleyici yaklaşımlar ise psikolojik kontrol açısından daha az düzeyde olduğu çıkarımı yapılabilir. Diğer yandan ailenin yüksek beklenti ve baskısı bireylerin kariyer kaygısını artırmaktadır (Şama, 2020). Miller ve Cummings (2009) özellikle annelerin kariyer kararı vermede büyük etkiye sahip olduğunu ifade eder. Ancak özel yetenekli ergenlere verilen aile desteği ile ergenlerin ebeveynin kariyer yolunu tercih edeceği anlamına gelmediğini de vurgulamaktadır. Bu sonuç literatürde vurgulanan, ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarından yüksek gelirli kariyer beklentilerini ve geleceğin lideri olma konusundaki baskılarını da açıklamaktadır (Muratori, 2015; Greene, 2006). Hatta bu beklentiler bizzat özel yetenekli ergenlerin beklentileriyle de benzerlik göstermektedir (Özcan, 2017).

Araştırmaya ait son sonuca göre ise, özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi sınıf düzeyi açısından benzer performansa sahiptir. Ancak Sürücü vd., (2015)'in çalışmasında ise kariyer gelişiminde sınıf düzeyinin önemli bir etkisi olduğunu olduğu ortaya konulmuştur. Bu durumun bazı özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi açısından daha erken mesleki olgunluk ve kariyer kararı vermesi ile ilgili olduğu düşünülebilir (Greene, 2003, 2006; Matthews ve Foster, 2005). Öğrencilerin ebeveyn kariyer uyumu sınıf düzeyine göre farklılık göstermezken annelerinden algılanan psikolojik kontrol düzeyi ise anlamlı farklılık göstermektedir. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolün 5. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Aydın (2020) ve Aksu (2019) tarafından yürütülen çalışmalarda da yaş düzeyi arttıkça öğrencilerin algıladıkları psikolojik kontrolün de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde özel yetenekli öğrenciler içinde sınıf düzeyi arttıkça ebeveynlerinden algıladıkları

psikolojik kontrol arttığı vurgulanmıştır (Demircioğlu, Işık ve Tutaş-Öndaş, 2021). Alisinanoğlu (2002), ergenlik dönemini aile desteğine duyulan ihtiyaç ile bağımsız olma isteğinin bir arada olduğu duygusal kararsızlıkların yaşandığı dönem olarak açıklamaktadır. Gelişim dönemlerine ait hususların özel yetenekli öğrenciler içinde geçerli olduğu ve bu dönemin verdiği duygusal durumun, algıladıkları baskı ve beklentileri de yaş ilerledikçe daha çok etkilediği düşünülmektedir. Sonuç olarak, özel yetenekli ergenlerin kariyer gelişiminde, ebeveynlerin uyumlu ve destekleyici yaklaşımları oldukça önemlidir.

4.1. Öneriler

Mevcut çalışmalarından elde edilen sonuç neticesinde, gelecek çalışmalarda özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimine etki eden diğer faktörlerin de yordayıcı etkisi incelenebilir. Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişim sürecinde sınıf düzeyine göre dikkat edilecek hususların daha detaylı ele alınması önerilebilir. Ayrıca özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri ile ilgili rehberlik ve psikolojik danışmanlık faaliyetlerine ek aile eğitimleri ile ebeveynlerde farkındalık çalışmalarına yer verilebilir.

Etik Beyan

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 30.11.2022 tarihinde 547044 sayılı etik izin alınmıştır.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Yazarlık Katkı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Akgül, H., & Ayer, Z. (2020). Kariyer gelişimi bağlamında sanayi 4.0'ın meslek seçimine etkisine yönelik bir analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), 223-244. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.597581>

Aksu, G. (2019). *12-15 Yaş arası ergenlerin zorbalık davranışı ile ebeveynlerden algıladıkları psikolojik kontrol arasındaki ilişkide olumsuz otomatik düşüncelerin aracı rolünün incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Işık Üniversitesi.

Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne-baba iletişimi. *Eğitim ve bilim*, 27(123).

Aşık, G., & Akgül, H. (2022). Üniversite öğrencilerinin kariyer stresleri, kariyer kararında ailenin etkisi ve kariyer kararı verme yetkinlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 192-212. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1083796>

Aydın, A. (2020). *Ergenlerin anne-babalarından algıladıkları psikolojik kontrol ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Karabük Üniversitesi.

- Bacanlı, F., Sürücü, M. & Özer, A. (2007). *Çocuklar için kariyer gelişim ölçeğinin faktör yapısı ve güvenilirliği*. 9. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İzmir.
- Bacanlı, F., Akyol, E. Y., Kaynak, S., & Özhan, M. B. (2018). Ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeği'ni Türkçeye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(2), 389-407. <https://doi.org/10.12984/egedefd.396759>
- Bacanlı, F., & Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveynne bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26098/274983>
- Bahadır, R. Y., & Sürücü, A. (2019). Lise öğrencilerinin anne baba tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordayıcı gücü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2444-2461. <https://doi.org/10.33206/mjss.524308>
- Bakır, V., & Büyükgöze-Kavas, A. (2021). Çocukların kariyer gelişiminde ebeveyn desteği ve sosyo-demografik özelliklerin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 119-136. <https://doi.org/10.53444/deubefd.780311>
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296-3319. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x>
- Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-52). *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10422-002>
- Barber, B. K., Xia, M., Olsen, J. A., McNeely, C. A., & Bose, K. (2012). Feeling Disrespected By Parents: Refining The Measurement and Understanding Of Psychological Control. *Journal of Adolescence*, 35(2), 273-287. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.10.010>
- Bulut, B., & Bacanlı, F. (2022). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi alanında 2000-2021 yılları arasında yapılmış olan makalelerin incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5(2), 51-69. <https://doi.org/10.58501/kpdd.1172785>
- Chen, C. P., & Wong, J. (2013). Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development*, 22(3), 121-129. <https://doi.org/10.1177/1038416213507909>
- Çimen, S. (2017). *Duygusal özerklik kazanımında benlik saygısı ve karar verme stillerinin etkilerinin belirlenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Demircioğlu, H., Işık, E., & Tutaş-Öndaş, S., (2021). Özel yetenekli çocukların ebeveynlerine yönelik algıladıkları psikolojik kontrol düzeylerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(51), 381-400. <https://doi.org/10.29228/sobider.50620>
- Deniz, S. (2001). Bireyin meslek seçimini etkileyen kaynaklar: Yeni teknolojilerden internet. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, (1), 36-44. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/217395>
- Flegg, R. B. (1997). *The science career decision: A model describing the career orientation and decision-making processes of science-track students* [Unpublished doctoral thesis], Queensland University of Technology.
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72. <https://doi.org/10.1080/02783190309554201>

Greene, M. J. (2006). Helping build lives: Career and life development of gifted and talented students. *Professional School Counseling*, 10(1). <https://doi.org/10.1177/2156759X0601001S05>

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis*. Cengage Learning.

Jeong, E., and Lim, J. (2021). The effects of parental control perceived by college students on career maturity: Focusing on multiple mediating effects of self-determination and self-efficacy. *Family and Environment Research*, 59(3), 325-340. <https://doi.org/10.6115/fer.2021.024>

Jung, J. Y. (2013). The cognitive processes associated with occupational/career indecision: A model for gifted adolescents. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(4), 433-460. <https://doi.org/10.1177/0162353213506067>

Jung, J. Y. (2014). Modeling the occupational/career decision-making processes of intellectually gifted adolescents: A competing models strategy. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(2), 128-152. <https://doi.org/10.1177/0162353214529045>

Jung, J. Y. (2018). Occupational/career amotivation and indecision for gifted and talented adolescents: A cognitive decision-making process perspective. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 28(2), 143-165. <https://doi.org/10.1017/jgc.2016.33>.

Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik*. Asil Yayın Dağıtım.

Karamenderes, A., & Siyez, D. M. (2022). Kariyere ilişkin ebeveyn destek algısı ölçeği (KİEDAÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(1), 35-49. <https://doi.org/10.12984/eggefd.902340>

Kaya, S., (2023). *Üstün zekalı öğrencilerde kariyer ve yetenek gelişimi yetkinlikleri, benlik saygısı ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.

Kerr, B., & Sodano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career Assessment*, 11(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1069072703011002004>

Kındap, Y., Sayıl, M., & Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.

Kirk, R. E. (1996). Practical significance: A concept whose time has come. *Educational and psychological measurement*, 56(5), 746-759.

Koçakoğlu, M. G., & Yalçın, B. (2020). Kariyer gelişim sürecinde aile. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(37), 1921-1929. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.658>

Kontaş, H., Ünişen, A., & Sürücü, M. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin problem çözme becerileri ve kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 11(3), 1569-1586. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9223>

Kutlu, A., & Apaydın, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarının kariyer gelişimleri ile ilişkisi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 54-72. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kpdd/issue/46471/555236>

- Matthews, D. J., & Foster, J. F. (2005). *Being smart about gifted children: A guidebook for parents and educators*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.
- Miller, K., & Cummings, G. (2009). Gifted and talented students' career aspirations and influences: A systematic review of the literature. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 6(1). <https://doi.org/10.2202/1548-923X.1667>
- Muratori, M. C., & Smith, C. K. (2015). Guiding the talent and career development of the gifted individual. *Journal of Counseling & Development*, 93(2), 173-182. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00193.x>
- Otto, L. B. (2000). Youth perspectives on parental career influence. *Journal of Career Development*, 27(2), 111-118. <https://doi.org/10.1177/089484530002700205>
- Özcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African Journal of Education*, 37(4), 1-8. <https://doi.org/10.15700/saje.v37n4a1521>
- Paa, H. K., & McWhirter, E. H. (2000). Perceived influences on high school students' current career expectations. *The Career Development Quarterly*, 49(1), 29-44. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2000.tb00749.x>
- Pappas, T. S., & Kounenou, K. (2011). Career decision making of Greek post secondary vocational students: The impact of parents and career decision making self efficacy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 3410-3414. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.310>
- Park, S. H., & Lee, J. M. (2020). The effect of perceived parental psychological control on learned-helplessness and career maturity: moderated mediation effect of resilience. *Journal of Family Relations*, 26(4), 129-150.
- Sampson Jr, J. P., & Chason, A. K. (2008). Helping gifted and talented adolescents and young adults: Make informed and careful career choices. In *Handbook of giftedness in children: Psychoeducational theory, research, and best practices* (pp. 327-346). Boston, MA: Springer US.
- Sayıl, M., & Kindap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62-71.
- Shoffner, M.F., & Newsome, W. D. (2001). Identity development of gifted female adolescents: The influence of career development, age and life-role salience. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 12(4), 201-211. <https://doi.org/10.4219/jsge-2001-671>
- Smith, C. K., & Wood, S. M. (2020). Supporting the career development of gifted students: New role and function for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1558-1568. <https://doi.org/10.1002/pits.22344>
- Stewart, J. B. (1999). Career counselling for the academically gifted student. *Canadian Journal Of Counselling And Psychotherapy*, 33(1). <https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/view/58611>
- Super, D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, 185- 190. <https://doi.org/10.1037/h0056046>
- Super D. (1990). *A Life Span, Life Space Approach to Career Development*. In D.Brown & L. Brooks (Edit.) *Career Choice and Development: Applying Contemporary Theory to Practice* (s.197-261). San Francisco: Jossey-Bass.

Sürücü, M., Konaş, H., & Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8883>

Şama, H. (2020). *Ergenlerin kariyer kaygısını yordamada aile desteği ve umudun rolü*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi

Tecimer, S. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Turan, M. E., & İskender, M. (2020). Ergenlerde kariyer ve yetenek gelişimi öz-yeterliliğinin, üst bilişsel farkındalık, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteği ile ilişkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 84, 435-448. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71841/1154879>

Turner, S., & Lapan, R. T. (2002). Career self-efficacy and perceptions of parent support in adolescent career development. *The Career Development Quarterly*, 51(1), 44-55. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2002.tb00591.x>

Xing, X., & Rojewski, J. W. (2018). Family influences on career decision-making self-efficacy of Chinese secondary vocational students. *New Waves-Educational Research and Development Journal*, 21(1), 48-67.

Yıldırım-Kurtuluş, H., Meral, K., & Kurtuluş, E. (2021). Ergen-ebeveyn kariyer uyumu ile duygusal özerklik arasındaki ilişki: Benlik saygısının aracı rolü. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 280-297. <https://doi.org/10.21733/ibad.931260>

Yiğit-Tekel, K. (2021). *Bibliyoterapi temelli önleyici grup rehberlik programının özel yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerilerine etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Biruni Üniversitesi.